

Starinske stvari.

ATRANTI AVG. SACR.

Spisal D. Terstenjak. *)

Gosp. Hicinger, kolikor mi je znano, je bil prvi, kateri je ta napis v „Novicah“ razglasil. Razlage imena tega božanstva se ni še dosedaj nebeden lotil. Ker se ime božanstva Atrans ne dá iz latinskega basnoslovja razložiti, smemo tedaj trditi, da je Atrans bilo domače-norensko-panonsko. Ker se latinski dativ glasi: Atranti, je toraj oblika nominativa bila: Atrans.

Atrans pa le more stati za: Atranas ali pa Atranis, ker vokal pred končnim (auslautendem) s izpade.

To prikazen najdemo v latinščini, primeri: urbs za urbis, dens prav za prav: dents za dentis, sansk.: dantas, dalje v družih italjskih narečjih, primeri osk.: bantins, za bantinus. Tudi latvinski jezik ima to posebnost, primeri: dewš, litevski: dewas, Perkhons, litevski: Perkhunas, Perkun, bog groma itd.

V slovenščini najdeš ovs za oves, dalje lastne imena: Skerbs za Skerbas, Jers za Jeras, Mors za Moras ali Moris, Reps za Repas itd. **)

Sufiks as se je v slovenščini edino še v osebnih imenih ohranil, postavimo: Belas, Beras, Kotas, Latas, Jeras, Vitas, Karas, česki diminutiv: Vitasek, Karasek, Nečasek itd., primeri še starokoroško ime: Etbratonas. Izpah vokala pred s na koncu vidimo v imenu na slovensko-rimskem kamnu: Voltarons, za Voltaronas, Donnerstier, dalje: Voltrex (v genit. Voltregis filius) za Voltregis, od vol, in tregis, primeri srbsk. traga, genus, rod, porodica, toraj Voltregs = Zuchtstier. ***)

Kakošno božanstvo je toraj bilo Atrans, in kaj pomenja ime Atrans?

Jaz bi trdil, da je enako s staroindiškim Atri, kterege omenja Rigveda (I, 116, 8.), in katero učeni Sonne primerja s Helios-Heraklom (glej Kuhn „Zeitsch. für vergl. Sprachf. X. 322). Sonne postavlja za razlago tega imena koreniko at, flackern, flammen, aestuare. Atrans toraj bi pomenjalo „der Flackernde, Flam-mende“ — prav prikladno poznamovanje za božanstvo solnčno. Iz korenike at je latinski atrium, Vorhaus, prav za prav: „Feuerstelle“, „Kamin“, zend. âtar, ogenj, Atarvan, Feuerpriester, grški ἀτμή., Gluth (Hesiod. Theog. 862).

Je li tudi slovenščina poznala to koreniko? Da kako! V srbsčini najdeš: vatra, ignis, vatralsj, Feuerschaukel, vatrišče, Feuerstätte, vatruschina, hitzige Krankheit, vručica, vatrein, feurig itd. Glasnik v je toraj predvdarek (Vorschlag) kakor v besedah: vajce (staročeski) cerkvenoslov. ajce, ovum (codex ostrom.); primeri slov. vapno, vokno, voče, za apno, okno, oče. Ker še imamo v slovanščini vatra v pomenu ogenj, nobeden ne more tajiti, da nekdanji Slovenci niso poznali korenike at, in besede atrans, akoravno je sedanji jezik več ne pozná.

*) Tandem aliquando, predragi nam Davorine! Zopet je došel čas, da preiskujemo — starinstvo. Vred.

**) Sem spadajo slovenske osebne imena: Bevs, za Bevis, Krevs za Krevis, Devs za Devis. Imena Devso, Devsi filius, nahajaš več kakor dvadesetkrat na slovensko-rimskih kamnih. Dewš = latvinskemu dewš, litevsk. dewas, pomenja to, kar ime Bogionius (po latinski obliki kakor Sempronius) na lipniškem kamnu. Pis.

***) Osebne imena Voltarons, Voltrex, Voljap, Voltreibus, Volarenus, Bujus v drugih sklonih Voltaronti (dat) Voltregis (genit.) Buji. Volareni (genit.) se berejo na ljubljanskih rimskih spomenicah. Dandanés še na Kranjskem najdeš topične imena Volče in Buje sosedne. Pis.

Kdo neki si bode upal trditi, da imena: Idrija, Ipava, Vipot, Iput, Beč, Kartelovo, Kobole, Semon itd. niso slovenske, dasiravno njih ne najdeš v nobenem slovenskem besednjaku?

Takošna je tudi z besedo Atrans.

Iz jezikovskih ostankov nekdanjih slovenskih Norencov in Panonov (koliko teh ostankov nahajamo v osebnih in topičnih imenih), se prepričamo lahko, da je slovenski jezik teh rodov poznal vse stare oblike indoevropsčine (arjanščine), kakor jih še prav čiste nahajamo v sorodni litevščini. Cerkvno-slovenščina že jih vseh več ne pozná; posebno je zgubila popolne sufikse; vendar so se morali še čuti, ker je iznajdenik cirilice rabljjal na koncu glasnika k in x. Ime VOLTREIBVS Opferochs, cerkvenoslovenski: ВОЛТРЕБЪ nam pričuje, da so glasnik k stari Norenci in Panoni izgovarjali ei, primeri: ogerskosl. reič, vreime in slovensko v narečjih: beilo, leipo itd.

Cerkvenoslov. x na koncu se je brez dvombe glasil kot o, ker današnje slovenske imena Bouvir, Buteri, But, Aci na slovensko-rimskih kamnih najdeš v oblikah Bouvirio, Buterio, Buto, Acio, primeri bolgarsk: slepio, nemio itd. = slep, nem, litevski: lokio itd., gotovo v predhistorični dōbi — slepios, nemios, lokios = gerškolat. suf. oς — us in sansk. as, got. us.

Slovstvene stvari.

Pisava priimkov.

Šole po Slovenskem, posebno mestne niže in više, ki konci šolskega leta priobčujejo svoje letnike, sramoté se po teh že leto za letom z mnogotero popačeno pisavo osebnih in rodbinskih imen svojih učencev. Izgledov tacih spak so „Novice“ razkazale že mnogo od več strani, iz katerih se vidi, da vsak učitelj piše te imena, kakor ravno vé in zná, ali pa prav nalaš tako — brez ozira na različne pisave raznih jezikov, ki jo terjajo tudi lastne imena. — Šole, katerih še mnogo toliko časa gubé na tako imenovane „mrtve“ jezike, imele bi tudi od še živečih saj svoje dežele in države najmanj toliko umeti, da bi saj imena svojih učencev različne narodnosti znale pisati po njih narodnih pravopisih: saj k temu ni treba družega, kakor poznati le malo posebnih pisav za nektere vlastitosti, česar se lahko vsakdo navadi že v malo dneh — če ne že v malo urah. Zanikarnost, ki si še toliko ne prizadene za tako važno reč, kakor je pravopis lastnih imen in posebno priimkov, vredna je javne in ojstre graje. Kdo pa naj piše te imena pravilno, če ne učilnice pravičnega govorjenja in pisanja? In kje naj se jih navadi mladina, če ne že v šoli?

Kako globoko pa pri vsej pravičnosti te terjatve vkljub vsemu očitnemu grajanju po časnikih vendar še vedno sega le že sama nevednost v imenskem pravopisu, in ta še celó na mestnih izgledno-glavnih in še viših šolah, ne moglo bi se nikakor verjeti, ko bi nas tega njih letniki očitno ne prepričevali. „Novice“ so nam že iz več letnikov gimnazijalnih in realnih šol razkazovale že toliko spačenih imenskih pisav, da so po vsi pravici eno primerjevale „trojnemu levenju metulja“, drugo pa imenovale „pravi galimatias ali mešanico iz nemščine, slovenščine in laščine“, še drugo pa kar „babilonsko zmešnjavo“. Vendar pa stavim, da take zblodve vseh domačih in sosednih jezikov v imenopisu še niso vidile, kakoršno jim razodeva sledeči posnetek iz letošnjega letnika neke izgledno-glavne šole, ki je že davno tudi glavno-izgledna v babilonščini — posebno imenskega pravopisa.